

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-2-8>
УДК 001.82:1.378

Світлана Черепанова

Суперечності філософії освіти як об'єкт наукового аналізу

Сучасні глобалізаційні, інформаційні, digital орієнтовані виклики актуалізують зміни теоретико-методологічних підходів до опанування знаннями, професійно-орієнтованими видами і технологіями діяльності. На філософії освіти, як і педагогічній діяльності, позначається екзистенційна ризикогенність людського буття: пандемія COVID-19 й російська військова загроза цілісності та незалежності України. Організація навчально-виховного процесу набуває нових форм: онлайн, оффлайн, змішане навчання; інтерактивні технології. У постнекласичній картині світу ідея мережі набуває світоглядно-ціннісного смислу. Засобами віртуальної реальності можливо моделювати освітньо-педагогічну діяльність. Вочевидь методологічно й ціннісно неперехідними є педагогічна культура вербального спілкування, особливо художньо-образна інтелектуальність, духовно-смісловий потенціал слова й думки, педагогічна рефлексія. Проблема суперечностей філософії освіти простежується у площині діалектичного, синергетичного, інформаційного підходів. Виокремлено загальні суперечності філософії освіти, зокрема: між цілісністю культурного буття людства та специфікою національної культуровідповідності; між домінуючими колективними формами освітнього процесу та індивідуальним характером пізнавальної діяльності; між гуманістичним та сцієнтично-технократичним світобаченням; між викликами сучасного наукового мислення та практикою його впровадження в освітньо-педагогічній діяльності; між активністю цифровізації та безпекою інформаційного простору. Розв'язання суперечностей філософії освіти передбачає методологію синергетики (нелінійність, системність, складність, самоорганізація). Стосовно України простежується актуальна суперечність між переструктуруванням економіки, широким розвитком сфери послуг та уповільненою модернізацією виробничої галузі, порівняно з розвиненими країнами (США, Велика Британія, Японія). Її розв'язання суттєво уможлиблюють суспільно й ціннісно пріоритетні інвестиції в науку-освіту-технології-виробництво. Причому необхідна синергія зусиль влади, політичних, законодавчих, управлінських структур, спільноти філософії, науки, педагогіки, вчителів та батьків, українського соціуму загалом. Праксеологічно орієнтованими мають бути подолання певної залежності суб'єктів виховання/навчання від засобів електронних комунікацій. Суспільно-ціннісні пріоритети науки, освіти, творча

© Світлана Черепанова, 2022

самореалізація памолоді – складові позитивного іміджу України у європейському та світовому комунікативному просторі.

Ключові слова: *філософія освіти, діалектика, наукова картина світу, постнекласика, синергетика, інформатизація, цифровізація, загальні суперечності, актуальна суперечність.*

Замість вступу

Суперечності філософії освіти, як наукова проблема, набувають особливої актуальності у площині удосконалення професійно-педагогічної діяльності. Натомість варто враховувати «філософію нестабільності» (І. Пригожин), екзистенційні ризики, динамічні інтеграційні європейські/світові процеси й власне національні інтереси.

Розглядаючи суперечності філософії освіти, ми зазначимо завперш основоположника Київської філософської школи Павла Копніна.

Незабутнє для мене *Alma mater* – філософський факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Надзвичайна можливість відвідувати лекції/виступи відомого філософа, професора Павла Копніна (на той час директора Інституту філософії АН УРСР – тепер Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України).

Приваблювали його вдумливі очі, тембр голосу, образність мови, емоційність викладу, що ніби захоплювали слухачів. Та головне – він демонстрував процес мислення, який розгортався, торкаючись глибин свідомості, а його переконливі міркування, логічні аргументації орієнтували на те, що *проблеми людини, суперечності людського буття потребують осмислення з позицій філософії*. Із світоглядно-ціннісними підходами Павла Копніна пов'язуються розвиток Київської філософської школи, тенденції філософського відродження в Україні.

Привертають увагу позиції, які згодом виклав Віталій Табачковський – доктор філософських наук, професор, учасник ініційованого автором цього допису проекту Міжнародних філософсько-культурологічних читань «Діалог культур: Україна у світовому контексті» (Львів, 1996 – 2008).

Розмірковуючи, «яка філософія співзвучна самостійній Україні», він наголосив: «насамперед – самостійна філософія». Самостійна настільки, аби була в змозі виконувати своє найперше призначення – бути формою критичної рефлексії, без якої є принаймні неповним національне самосвідомлення. Причому «одним з плідних наслідків антропологічної переорієнтації українських філософів-шестидесятників стало намагання співвіднести «образ світу» в людській свідомості та життєвий світ людини... І, незважаючи на проблеми з Центральним Комітетом КПУ, його настійними позиціями, що «переорієнтація філософії на сенсожиттєві проблеми – зрада матеріалізму» тощо. Завдяки стійкості Інституту

філософії утвердився науковий напрям, що його, разом з творчими традиціями Павла Копніна, *нарекли за межами України Київською філософською школою*» (курсив наш. – С. Ч.) [Табачковський 1996: 29, 37, 41].

Суперечності філософії освіти: діалектичний підхід

Міркування Копніна щодо суперечностей розгортаються з позицій діалектики. Особливо, зважаючи, що своє бачення філософ обстоював у надто суперечливих реаліях соціалізму.

«Діалектика вивчає суперечність як об'єктивно необхідне відношення між сторонами самої сутності цілісного предмета, явища, як внутрішнє джерело його саморуху і розвитку... Будь-які спроби завуалювати дійсні суперечності соціалістичного суспільства є тормозом в розвитку суспільних наук, заважають об'єктивному дослідженню проблем, які висуває саме життя, сприяють проявам волюнтаризму і суб'єктивізму в політиці... Вважаючи, що соціалізм розвивається без боротьби протилежностей, що суперечності його легко і спокійно розв'язуються без конфліктів, що, по суті, у нас і немає боротьби нового і старого, а є зіткнення дуже хорошого з просто хорошим, людина потім стикається в житті з більш складною картиною. І тоді у декотрих настає момент розчарування, коли щезають попередні ілюзії про безтурботну гармонію при соціалізмі... Девіз діалектики – постійний пошук нового, творчого перетворення дійсності. Завдання теорії – виявляти реальні суперечності в ній, вести до нової, вищої форми суспільного життя» [Копнін 1973: 40-41].

Діалектичний аналіз сучасної епохи представлено у колективній монографії київських філософів, яка надрукована (1992) вже в Незалежній Україні. Як наголосив Михайло Булатов, «концепція розвитку, заснована на пріоритеті реформаторської діяльності, виражає дійсну й живу діалектику, яка в кінцевому підсумку призводить до неухильного вдосконалення суспільства. Концепція ж власне діалектична, в якій переважають стрибки і вибухи, попервах хоча й сколихує суспільство, проте в тенденції призводить його до застою і регресу. Всі країни, де використовувався на практиці цей революційний тип діалектики, зайшли в глухий кут і шукають виходу з нього. Стало зрозуміло, в якому сенсі необхідне розширене розуміння діалектики: реформізм, розглядуваний прихильниками «вибухів» цитаделлю непроглядної метафізики, насправді з філософсько-методологічного погляду – є найрозвинутішою й гармонійною формою діалектики... Водночас «аналіз фундаментальних категорій філософії показує, як вони змінюють свій зміст у сучасних умовах: на відміну від гегелівського примирення протилежностей і розвитку Марксової теорії протиріччя виникла нова його форма – співіснування протилежностей; «суспільне буття» і «суспільна свідомість» «дорозвинулись» до статусу категорій «буття

людства» і «самосвідомість людства»; якісно змінилось співвідношення необхідності і випадковості, виникла нова закономірність – зростання ролі випадковості у сучасній історії; категорія «сенса життя» з рівня індивідуального існування також піднялась до глобального рівня, а її специфічним змістом стало збереження життя на Землі [Булатов 1992: 10-11, 25]. Дослідники зазначили методологічний зв'язок теорії протиріч і «самостійного творчого мислення»; поширення курсів з творчого мислення у більшості університетів США (В.Загороднюк).

Питання суперечностей філософії освіти та педагогічної діяльності (стихийно-діалектичний підхід, діалектичний метод), «негативної діалектики» розглянув В.Лутай (автор першого в Україні посібника з «Філософії освіти», 1996). «Негативна діалектика» – головна філософська праця (1966), автором якої є представник так званої франкфуртської школи, німецький соціальний філософ, теоретик мистецтва (музикознавець) Теодор Людвіг Візенгрунд Адорно (1903–1969). На його думку, бачення діалектики Гегелем, коли зняття незручних мисленню людини суперечностей завдяки синтезу, (коли зведення до всезагального на підставі розв'язання конфліктних знань і протиріч очевидно призводить до втрати змісту особливого) [Adorno 1973].

У спектрі розглянутих підходів простежується методологічне значення діалектики щодо суперечностей філософії освіти. Діалектика розглядає явища в різноманітності конкретних історичних зв'язків, а роздвоєння єдиного, боротьба протилежностей – джерело розвитку та саморозвитку явищ дійсності; розвиток є виникнення – розв'язання – утворення нових суперечностей.

З позицій філософії освіти важливо враховувати суперечливі постіндустріальні трансформації. Стосовно постіндустріальних змін, які вирізняють Захід, дослідниками вирішені високі технології, цінності інтелектуального і духовного зростання, масове виробництво й жорстка конкуренція. Набули поширення ціннісні орієнтації постматеріалістичного штибу. Засновником теорії постматеріалізму (70-і рр. XX ст.) вважається американський соціолог (Alma mater Чиказький університет), доктор філософії, професор Рональд Інглеарт (1934–2021). Він зазначив зміни стратегій виживання, пріоритетні аспекти суб'єктивного благополуччя; ідеї міжгенераційних цінностей; водночас наростання бюрократизації не відповідає очікуванням населення розвитку системи цінностей. Інглеарт відомий як координатор глобального проєкта «Огляд цінностей світу», яким були охоплені дані майже 90 суспільств (1981-2007) основних регіонів світу. В Світовому дослідженні цінностей (WVS-7) взяла участь Україна.

Синергетика і суперечності філософії освіти

Стосовно суперечностей філософії освіти певні методологічні орієнтири можна простежити також у просторі поснекласичної науки, синергетичного підходу. Теоретико-методологічні підстави осмислення суперечностей філософії освіти обумовлює синергетика як світобачення і теорія самоорганізації. Ідеться про дослідження у галузі синергетики зарубіжних (І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Гакен) та вітчизняних (І. Добронравова, В. Лутай, В. Кремень) вчених.

«Діалектико-синергетична методологія» вважається підставою розв'язання суперечностей філософії освіти (В. Лутай). Постає питання: «Що істотно нове вносить синергетична методологія у вихідні ідеї діалектичного методу? Тут важливі синергетика, як теорія нестабільних систем, за І. Пригожиним, та його висновок, що нова філософія дає змогу зрозуміти «світ... як послідовність деструктивних та креативних процесів». «Саме взаємодію цих протилежних начал», Лутай і прагне розглядати «як *головну суперечність синергетичного світу, а основну закономірність її розв'язання – як вихідний принцип синергетичної діалектики*» (курсив наш. – С.Ч.). Звідси, «принципова різниця вихідного принципу синергетичної діалектики від усіх попередніх типів світогляду і філософії». Але з визнанням головної суперечності синергетичного світогляду треба робити висновок про те, що обидва начала – те, що створює структуру, і те, що розсіює її, – є не «добром» чи «злом», а тими двома протилежними атрибутивними тенденціями цього світу, взаємодія яких і визначає всі види розвитку його явищ» [Лутай 2001: 37-38].

На підставі методології синергетики розглядається розв'язання суперечності між стабільністю, загальною необхідністю і змінністю, хаотичною випадковістю (В. Кремень): «Вивчення складних систем, здатних до самоорганізації, стало предметом постнекласичної науки. Науковці, які нею займаються, здійснюють і переживають перебудову своєї діяльності та її усвідомлення» [Кремень 2022]. Також вітчизняними синергетиками розглянуто два аспекти такої побудови: пізнавальний та організаційний: «Свого часу Мераб Мамардашвілі відзначив наявність постійної та неунікної напруги між існуванням науки як дослідницької діяльності та як феномену культури. Справа в тому, що наука як культура відтворює своїх носіїв, навчання наступного покоління вчених відбувається на основі вже досягнутих результатів, дослідницька ж діяльність спрямована на отримання нового знання. Існує напруга і між дослідницькою діяльністю та соціальними інститутами, спеціально організованими, щоб її здійснювати. Ця напруга відчувається вченими, працюючими на передньому фронті науки, коли у своїх заявках на гранти, вони намагаються втиснути нову тематику своїх досліджень у

прокрустово ложе переліків наукових дисциплін» [Добронравова 2017: 30, 38]. Нам імпонує аргументація І. Добронравової щодо «самоорганізованих наукових спільнот» у площині певних методологічних перспектив. Маємо на увазі перспективи самоорганізації Товариства філософії освіти в Україні.

Варто зазначити, що в США багаторічно функціонує Товариство філософії освіти, започатковане 1941 року на базі Колумбійського університету. Найвні розмаїті програми з філософії освіти: магістратуру і докторантуру пропонують, наприклад, Університет Нью-Йорка, Університет Іллінойса, Університет Пенсільванії.

У Великій Британії Товариство філософії освіти (Philosophy of Education Society of Great Britain (PESGB)) діє від 1964 р. (регіональних представництв понад 20); утворена Міжнародна мережа філософії освіти (1990). Здійснюється (від 1967 р.) видання рецензованого академічного журналу «Філософія освіти» («Journal of Philosophy of Education» (JOPE)). У Австралазії своє відоме Товариство Філософії освіти (PESA – Академічне Наукове Товариство, утворене 1970 р.). Воно було засноване, коли подібні товариства створювалися в західному світі (активізація аналітичної філософії (Р. С. Пітерс) і Лондонська школа (Британія), Ізраель Шефлер (Гарвардський університеті, США) тощо). Тепер PESA міжнародна організація зі світовим членством.

На цьому фоні питання самоорганізації національного Товариства філософії освіти в Україні набувають праксеологічного сенсу, у тому числі в контексті процесів інформатизації/цифровізації.

Філософія освіти та діджитальні виклики в контексті суперечностей

Вважається, що «епоху суперечностей» початку комп'ютеризації свого часу зауважив Марк Вейзер, фахівець з Кремнієвої долини, котрий належав до комп'ютерної еліти. Так, японський дослідник Мічіо Кайку свідчить: «Ідеться про гарячі дискусії щодо того, «чи цей ящик.. бува, не дегуманізує цивілізацію» та необхідністю захищати новації... перед інтелектуалами, які відмовлялися навіть торкатись комп'ютера... Саме в цю епоху суперечностей Вейзер уперше вжив вислів «повсюдна комп'ютеризація» [Кайку 2013: 37]. Вже на зорі комп'ютеризації пророкували: «Зміниться система освіти. Студенти на державному іспиті зможуть безшумно шукати відповіді на запитання в інтернеті, що, очевидно, створить проблеми для викладачів, які вимагають здебільшого запа'ятовування інформації. Це означає, що освітянам доведеться робити акцент передусім на вмінні думати й аргументувати» [Кайку 2013: 43].

Нині простежуються не лише ці, але й інші суперечності, соціальні (й не тільки), які зазначила у 2003 році ЮНЕСКО у своїй базовій концепції

«суспільства знань». Тоді йшлося про «цифровий розрив» між країнами високого рівня суспільного розвитку й тими, що не опанували цифровими технологіями. «Проте цифрове розшарування виявляє не лише питання про можливий «доступ до комп'ютера». Справжня проблема – це робочі місця. Ринок праці нині переживає епохальні зміни, і в майбутньому успішними будуть ті держави, які зуміють цим скористатися» [Кайку 2013: 358].

Крім того, на сучасних поколіннях, у тому числі в Україні, позначається так звана індустрія розваг. Багато років триває кінопопея «Зоряні війни»: впливу цього культового фантастичного серіалу передусім зазнала масова культура, поширилися фан-клуби в різних країнах світу, комікси, комп'ютерні ігри тощо; в Україні такий вплив виявився навіть у площині політичної діяльності.

Вважається, що першим ужив слово «кіберпростір» (cyberspace) Вільям Гібсон, автор роману «Нейромант» [Кайку 2013: 24]. Технологічно-цифрові спец/ефекти, смислові пошуки героїв виявляють гостро суперечливі питання: світоглядні, соціальні, ціннісні, морально-етичні. Вибір має зробити глядач: Які цінності пріоритетні? Адже потрібно зважати на складний період становлення світоглядно-ціннісних імперативів, соціально-психологічну вразливість глядачів 12-ти і 16-тилітніх, юнацький максималізм, віртуальні впливи й можливі різні форми насилля (психологічне, економічне, фізичне; кібербулінг тощо). Тому надзвичайно важливим є емпатійно діалогічне спілкування (батьки, педагоги, друзі), розуміння їхніх особистісних намагань осмислення суперечливих проблем не лише реальних, а й у вимірі майбутнього.

В Україні розглядаються питання кібербезпеки в цифровому навчальному середовищі [Биков, Буров & Дементієвська 2019]. Розроблена Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі [Кремень 2022]. З'являються і нові виклики цієї царини: за рашистської військової агресії, спрямованої проти цінностей демократії та свободи в Україні, Європі, світі нагальної психологічної допомоги потребують діти війни [Злишков & Лукомська 2022].

Здійснений аналіз дає підстави висновувати, що стосовно суперечностей філософії освіти потрібно брати до уваги «буття людства»-«буття людини»-«буття культури»- неперервний культурно-історичний процес і перервність індивідуального людського буття в їх динамічній взаємодії. З цього погляду, зазначимо загальні суперечності:

- між науковою картиною світу та буденною свідомістю;
- між консервативністю освіти та необхідністю її постійного оновлення;
- між цілісністю культурного буття людства та специфікою національної культуrowідповідності;

- між домінуючими колективними формами освітнього процесу та індивідуальним характером пізнавальної діяльності;
- між викликами сучасного наукового мислення (методологія синергетики, нелінійність, складність, системність) та практикою його впровадження в освітньо-педагогічній діяльності;
- між активністю цифровізації та безпекою інформаційного простору;
- між гуманістичним та сцієнтично-технократичним світобаченням.

Як світоглядна позиція, сцієнтизм (лат. scientia – знання, наука), надає перевагу технічним знанням перед гуманітарними. Сцієнтизм вирізняє певний зв'язок з ідеями раціоналізму і прогресизму, інструментальне трактування науки, абсолютизація наукового знання (методів/результатів природничонаукового пізнання), протиставлення науки – філософії та іншим формам культури. Втілюючись в освітніх технологіях, сцієнтизм активізує технократичне світобачення.

Розв'язання загальних суперечностей пов'язуємо з положеннями, які набувають теоретико-методологічного сенсу з позиції філософії освіти: критичне освоєння національного та світового культурно-історичного процесу; подолання відчуження науки, культури, мистецтва від освіти; духовний діалог поколінь як смисложиттєва основа цілісного людського універсуму; нові форми інтерсуб'єктивної комунікації; плюралізм світоглядних, релігійних, культурних, освітніх, ідеологічних систем сучасності; науково-освітня конкуренція ідей, теорій, моделей філософії освіти, враховуючи світоглядно-гуманітарні перспективи на випередження. Очевидні перспективи виявляє лімінальне (liminal, від лат. limen – «порог» «перебування на межі») мислення. Лімінальне («порогове») мислення передбачає можливості подолання амбівалентності обставин, подій, конфліктів тощо, тобто певний потенціал зростання (критичне сприйняття проблемних ситуацій і власних позицій), упорядкування буття, особистісної життєтворчості (перехід від «хаосу» до «порядку»; діалектичний та синергетичний контексти).

Проте у постіндустріальному просторі загострюються суперечності соціальної галузі, коли людина стикається з поширенням спекулятивного капіталу, віртуальної економіки (наприклад, численні «піраміди»: банківські, будівельні), відчуває незахищеність власного буття, потребує усталених світоглядно-ціннісних орієнтирів, соціальної стабільності.

Стосовно України простежується *актуальна суперечність*:

- між переструктуруванням економіки, широким розвитком сфери послуг та уповільненою модернізацією виробничої галузі, порівняно з розвиненими країнами (США, Велика Британія, Японія).

Розв'язання актуальної суперечності суттєво уможливають суспільно й ціннісно пріоритетні інвестиції в науку-освіту-технології-ви-

робництво! Причому необхідна синергія зусиль влади, політичних, законодавчих, управлінських структур, спільноти філософії, науки, педагогіки, вчителів та батьків, українського соціуму загалом. Праксеологічно орієнтованими мають бути подолання можливої залежності суб'єктів виховання/навчання від засобів електронних комунікацій, всебічна суспільна, економічна, правова, науково-освітня підтримка памолоді – майбутнього України.

Висновки

Процеси соціокультурних перетворень в Україні, актуалізують теоретико-методологічне осмислення суперечностей філософії освіти. У сучасному динамічному планетарно діджитально орієнтованому соціумі вектор розв'язання суперечностей суттєво визначають діалектичний, синергетичний, інформаційний підходи. Методологія синергетики, зокрема, такі її принципи, як самоорганізація, нелінійність, складність, системність, креативність, інноваційність обумовлюють засади продуктивного наукового пізнання. У площині інформатизації та цифровізації простежуються нові світоглядно-ціннісні смисли суперечностей філософії освіти.

Посилання:

- Биков, В. Ю., Буров, О. Ю. & Дементієвська, Н. П. (2019). Кібербезпека в цифровому навчальному середовищі. *Information Technologies and Learning Tools* 70(21), 313–321.
- Добронравова, І. (2017). Дескриптивність нелінійного теоретичного знання та самоорганізація нелінійної науки. *Філософія освіти* 20(1), 30–42.
- Злишков, В., & Лукомська, С. (2022). *Діти війни: теоретико-методологічні і практичні аспекти психологічної допомоги: посібник*. Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М.
- Кайку, М. (2013). *Фізика майбутнього* / пер. з англ. А. Кам'янець. Львів: Літопис.
- Копнин, П. В. (1973). *Диалектика, логика, наука*. Москва: Наука.
- Булатов, М. А., Белодед, В. Д., Загороднюк, В. П., & Малеев, К. С. (1992). *Противоречия в современном мире: в поисках новой формы диалектики*. Киев: Наукова думка.
- Кремень, В. Г., Сисоєва С. О., Бех І. Д. та ін. (2022). Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі. *Вісник НАПН України* 4(2), 1–30.
- Лутай, В. С. (2001). Рух на випередження (Реформування вищої освіти на основі становлення філософсько-методологічної парадигми постнекласичної освіти). *Вища освіта України* 1(2), 33–43.
- Табачковський, В. (1996). Про деякі особливості засвоєння українською філософією західної антропологічної традиції. *Діалог культур: Україна у світовому контексті: Матеріали Перших міжн. філософ.-культуролог. читань*. Львів: Каменярь, 29–44.
- Adorno, T. W. (1973). *Negative Dialectics*, trans. E. B. Ashton New York: Continuum.

References:

- Adorno, T. W. (1973). *Negative Dialectics*, trans. E. B. Ashton New York: Continuum.
- Bykov, V. Y., Burov, O. Y. & Dementievskaya, N. P. (2019). Cybersecurity in a digital learning environment. *Information Technologies and Learning Tools* 70 (21), 313–321.
- Dobronravova, I. (2017). Descriptiveness of nonlinear theoretical knowledge and self-organization of nonlinear science. [In Ukrainian]. *Philosophy of Education* 20(1), 30–42.
- Slivkov, V., & Lukomska, S. (2022). *Children of war: theoretical and methodological and practical aspects of psychological assistance: a guide*. Kyiv-Nizhyn: Publisher of PP Ly-senko M.M. [In Ukrainian].
- Kaku, M. (2013). *Physics of the Future: How Science Will Shape Human Destiny and Our Daily Lives by the Year 2100* / trans. from English by A. Kamaianets. Lviv: Litopys. [In Ukrainian].
- Kopnin, P. V. (1973). *Dialectics, logic, science*. Moscow: Science. [In Russian].
- Bulatov, M. A., Beloded, V. D., Zagorodniuk, V. P., & Maleev, K. S. (1992). *Contradictions in the modern world: in search of a new form of dialectics*. Kyiv: Scientific Thought. [In Russian].
- Kremen, V. G., Sysoeva S. O., Bekh I. D. et al. (2022). The concept of education of children and young people in digital space. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine* 4(2), 1–30. [In Ukrainian].
- Lutay, V. S. (2001). Movement for advance (reform of higher education on the basis of the formation of the philosophical and methodological paradigm of post-classical education). *Higher education of Ukraine* 1(2), 33–43.
- Tabachkovsky, V. (1996). About some features of assimilation by the Ukrainian philosophy of the Western anthropological tradition. [In Ukrainian]. *Dialogue of cultures: Ukraine in the world context: materials of the first international philosophical readings*. Lviv: Kamenar, 29–44.

Svitlana Cherepanova. Contradictions of Philosophy of Education as an Object of Scientific Analysis

Modern globalization, informational, digital-oriented challenges actualize changes in theoretical and methodological approaches to mastering knowledge, professional-oriented types and technologies of activity. The philosophy of education, as well as pedagogical activity, indicates the existential risk of human being: the Pandemia of the COVID-19 and the Russian military threat to Ukraine's integrity and independence. The organization of the educational process is determined by new forms: online, offline, mixed learning; Interactive technologies.

In the post-nonclassical picture of the world, the idea of the network acquires worldview and value. Obviously, the pedagogical culture of verbal communication, especially artistic and figurative intellectuality, spiritual and semantic potential of words and thought, pedagogical reflection, are apparently methodologically and valuable. The problem of contradictions of the philosophy of education is traced in the plane of dialectical, synergistic, information approaches. The general contradictions of the philosophy of education are distinguished, in particular: between the integrity of cultural existence of mankind and the specifics of national cultural correspondence; between the dominant collective forms of the educational pro-

cess and the individual nature of cognitive activity; between humanistic and scientifically-technocratic worldview; between the challenges of modern scientific thinking and the practice of its implementation in educational and pedagogical activity; between digitalization activity and information space safety. The solution of the contradictions of the philosophy of education involves the methodology of synergetics (nonlinearity, systematic, complexity, self-organization). There is a topical contradiction regarding Ukraine between the restructuring of the economy, the widespread development of services and the slow modernization of the production industry, compared to developed countries (USA, United Kingdom, Japan). Its solution is made significantly possible by socially and value priority investments in science-education-technology-production. Moreover, the synergy of efforts of power, political, legislative, managerial structures, community of philosophers, scientists, pedagogues, teachers and parents, Ukrainian society as a whole is needed. The overcoming a certain dependence of education/training on electronic communications should be praxiologically oriented. Socio-value priorities of science, education, creative self-realization of nonsense are components of a positive image of Ukraine in the European and world communicative space.

Key words: *philosophy of education, dialectics, scientific picture of the world, post-nonclassics, synergetics, informatization, digitalization, general contradictions, current contradictions.*

Світлана Черепанова, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та педагогіки Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Ґжицького (Україна).

E-mail: cherepanovalviv7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2690-9082>

Cherepanova Svitlana, Doctor of philosophical sciences, Associate Professor, Associate Professor of Philosophy and Pedagogy, Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv (Ukraine).

E-mail: cherepanovalviv7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2690-9082>